

МІФОЛОГІЗАЦІЯ ПРОСТОРУ ЕПІТЕТАМИ (на матеріалі роману Г. Пагутяк «Слуга з Добромиля» та книги С. Кларк «Містер Норрелл»)

Розвиток епітета може розглядатися як «скорочена історія стилю» [3, с. 59] та як відповідність розвитку картини світу [9], що часто супроводжуються процесом міфологізації. Активне функціонування міфу в сучасній культурі, яке Єлизар Моїсеевич Мелетинський визначає як «звернення до міфології письменників ХХ ст. зазвичай як до інструменту художньої організації матеріалу та засобу вираження якихось «вічних» психологічних начал чи хоча б стійких національних культурних моделей» [5, с. 55], втілюється в художніх текстах зверненням до епітета. Дослідження міфологізації, що посилюється епітетами, дозволить простежити механізм «відродження» міфу [5] в тексті на рівні мікропоетики та з'ясувати, яким чином реміфологізація як одна з тенденцій, що захоплюють різні сторони європейської культури [5], вплинула на епітет як базовий та історично первинний троп [7].

Метою статті є дослідження особливостей міфологізації простору епітетами в творах «Слуга з Добромиля» Галини Пагутяк та «Містер Норрелл» Сюзанни Кларк. Об'єктом дослідження є твори сучасного українського та британського фентезі, адже у творах цього жанру художній простір тексту експлікується повніше, а міфологічне начало є одним із жанрововизначальних чинників.

Специфіка простору жанру фентезі була об'єктом дослідження ряду вітчизняних і зарубіжних робіт. Проте риси, які на думку дослідників характеризують простір творів цього жанру, є розпливчати. В «Енциклопедії фентезі» зазначається, що він «не зобов'язаний відповідати звичайному світові та є неможливим з точки зору стандартного підходу до науки та історії, але є послідовним з точки зору оповіді» [12, с. 341]. Брайан Аттербері визначає його як «непевне місце дії» («fuzzy set») [10], пояснюючи це формулювання таким чином: фентезі — це логічна оповідь, яка, якщо розгортається у нашій реальності, то оповідає історію, неможливу у цьому світі, яким ми його сприймаємо, а якщо розгортається в іншому («вторинному») світі, яким би неможливим він не видавався, оповідь можлива згідно з його законами. Маргарет Зігерс зазначає, що фентезі заповнює простір тим, що виразно неповсякденне [15]. Джон Рональд Руел Толкієн пише, що непевність щодо художньої реальності чи подій оповіді знищує належне функціонування фентезі [14].

Міфологізація простору досліджується здебільшого монографічно. Серед таких робіт варто відзначити роботу Р. В. Єпанчінцева, який пропонує розподілити способи міфологізації художнього простору на мовні та немовні, відносячи до перших вжиток епітетів [4].

Характеризуючи простір роману «Слуга з Добромиля», Ніна Мельник визначає його як «замкнений простір і час, який нібито рухається по колу, не приносячи з собою ніяких змін» [6, с. 50], що є характерною рисою міфологічного простору. З нею погоджується Альона Артюх, зазначаючи крім цього: «Часопростір провінційного містечка, як і великого міста й Урожа, також відображає взаємодію реальності й вигадки так, що персонажі перебувають на межі дійсного й фантастичного» [1, с. 118]. Відповідні особливості має простір книги «Містер Норрелл», у якому королівство фейрі «вростає» у лондонський дім Леді Поул [13, с. 7]. Міфологізація простору в обох романах здійснюється завдяки органічному суміщенню відомих читачеві географічних топосів і фантастичних елементів, які їх доповнюють.

Як видно із розглянутих робіт, незважаючи на термінологічні відмінності, простір фентезі є не просто місцем дії, а системоорганізуючим центром оповіді, який вимагає детальної та логічної експлікації в тексті. Беручи до уваги те, що міф є основою творення художнього світу фентезі, міфологізація простору в тексті, зокрема епітетами, є малодослідженою стильовою особливістю жанру.

Важливою особливістю міфологізації є циклічність й «одночасність», зміщення кордонів лінійного простору та часу. У романі «Слуга з Добромиля» епітетні структури, які визначають просторові координати, характеризують уявну історико-географічну територію дії: «князівством Галицьким» [8, с. 147], «галицькій та перемиській землі» [8, с. 113], «найбезлюднішій частині Карпатських гір» [8, с. 90–91], «землю Галицьку» [8, с. 275], «Королівству Галицькому» [8, с. 295] та ін. У запропонованих прикладах означувані «земля», «королівство» та «князівство» визначають політичний та суспільний устрій території певного історичного часу. Означення «галицький» у цих епітетних структурах дозволяє розмістити ці умовні історичні соціальні моделі географічно та сформувати їх образи в художній реальності тексту завдяки попередньому досвіду читача. Разом із тим, цей епітетний ряд суміщає історичний час і географічний простір, що і є основою міфологізації простору в романі шляхом накладання та суміщення в ньому різночасових подій. Одночасність, у свою чергу, формує ідею вічності описуваного простору.

Вдало підкреслює єдність часу і простору роману виділена епітетна структура в такому контексті: «**Centuries of Yorkshire rain** had worn down these images and no one knew any longer what great personages they were intended to represent» [11, с. 41] «Сторіччя йоркширського дощу стерли риси облич, і ніхто більше не знав, яких видатних осіб вони мали втілювати» (Тут і далі переклад наш. — Д. Х.). Актуалізація просторового компоненту відсилає читача до умовної історико-географічної локалізації. Цей фрагмент тексту акцентує увагу на важливому для книги твердженні — історія забувається, «стирається». Мотив «забуття» важливий для обох порівнюваних текстів як складова частина міфологізації простору шляхом синтетичного поєднання з історичним часом. Про це свідчить наступний уривок: «Історія зашпорталась об повалений хрест, і лежить на **дорозі між Старим Самбором і Лавровом**, а люди сподіваються, що вона до них не прийде» [8, с. 20]. Означення розташовує місце «падіння Історії» в художньому просторі твору на дорозі між двома географічними точками, чим актуалізує топос дороги. Загалом образ дороги в «Слузі з Добромиля» не сприймається оповідачем лінійним. Це свідчить про міфологізацію, оскільки лінійна структура не притаманна міфологічному простору, його основою є циклічність. На думку Артюх: «Авторка використовує мотив дороги як способу самопізнання й пошуків свого справжнього дому» [1, с. 46], що притаманно за теорією Михайла Михайловича Бахтіна фольклорному хронотопу [2]. Дороги в художньому просторі твору наближають чи віддаляють головного героя від його мети — Добромиля: «лісовою дорогою, яка не вела до Добромиля» [8, с. 100], «по дорозі на Добромиль» [8, с. 309], «Я був обережний, йшов лісом попри дорогу на Тершів, звідки мав повернути на Самбір, а там розпитати дорогу до Добромиля» [8, с. 158]. Це формує міф про Добромиль як центр світу, який є точкою відліку, що визначає рух у ньому: «Добромиль був для мене столицею світу» [8, с. 158].

Однією з рис міфологічного простору є позиціонування відносно сторін світу. В обох досліджуваних текстах просторове протиставлення пов'язане зі сторонами світу, але у Пагутяк це вісь «Схід-Захід», а у Кларк — «North-South» («Північ-Південь»). Наявність поляризації простору за віссю компаса є, таким чином, спільною рисою фентезійних художніх просторів цих текстів. Направленість просторової осі визначається особливостями національного сприйняття історичного минулого. Для Галичі середини ХХ ст. Схід символізує Москву як центр радянського табору, а Захід — Польщу як найближчого європейського сусіда. Для британців вісь «Північ-Південь» пов'язана з історичним протистоянням північних і південних англійських територій.

Ця вісь втілена в текстах епітетними структурами. У «Слузі з Добромиля» Пагутяк осьове розташування важливе в подіях роману, датованих 1939 та 1949 роками: «небезпеку спершу із Заходу, коли відійшли до Польщі, а тепер зі Сходу, про який мало що чули» [8, с. 7]. Обидва полюси вісі однаково чужі та ворожі з точки зору оповідача для існування художнього простору твору, що підтверджує наступна цитата: «саду, яким він опікувався, не чіпали. Стояв собі незворушно, добре затулений високими мурами від **вітрів зі сходу і заходу**» [8, с. 15] (це метафоричний епітет, чим і пояснюється написання слів «сходу» та «заходу» з малої літери). Метафоричне сприйняття сходу та заходу як «ворожого» виявляється в 1604 році: «Невідомо звідки налетіла буря, чи з заходу, чи зі сходу, але, в кожному разі, то було знамення, що нас усіх чекають лихі часи» [8, с. 241]. Таким чином, обидва полюси вісі функціонально схожі.

У книзі Кларк «Містер Норрелл» вісь «North-South» («Північ-Південь») пов'язана в першу чергу з подіями в Йорку. Це пояснюється історичним значенням Йорка як столиці Нортумбрії, з часів якої закріплено в фольклорі протистояння північних та південних англійських територій. Крім того, в легендах про фейрі їх королівство пов'язується з північню, яка вважається більш «магічною».

Якщо в «Слузі з Добромиля» Схід і Захід протиставляються Галичі/Галичині й функціонально подібні один до іншого, то Північ і Південь у «Містері Норреллі» протиставляються й одночасно співвідносяться між собою. Північ розглядається як первинний центр англійської магічної практики: «Who else can interpret **England's history** to us and in particular **her northern history, her black northern King?**» «Хто ще може протлумачити нам історію Англії, особливо її північну історію, її чорного північного Короля?» [11, с. 91]. Уривок свідчить про те, що північ має особливості, пов'язані з історичним минулим цієї території. У книзі «Містер Норрелл» епітети «північний» та «південний» характеризують людей відповідно до їхнього місця проживання, як у наступних випадках: «**Northern magicians**, he reminded his audience, had always been better respected than **southern ones**» «Північні маги, нагадав він своїм слухачам, завжди користувались більшою повагою, аніж південні» [11, с. 4]; «They said that the Aureate magicians were all deceivers or were themselves deceived and that the Raven King was an invention of **the northern English** to keep themselves from **the tyranny of the south** (being **north-country men** themselves they had some sympathy with that)» «Казали, що маги Золотого віку чи то всіх ввели в оману, чи то їх самих ввели в оману, а Король-Ворон був вигадкою північних англійців з метою убезпечитись від тиранії півдня (самі вони як уродженці півночі мали до цієї точки зору певну прихильність)» [11, с. 9]. У першому із запропонованих вище фрагментів тексту виділено дві епітетні структури «Northern magicians» «Північні маги» і «southern ones» «південні». Означувані в обох випадках перекладаються як «маги», але в першому випадку вжито слово «magicians», тоді як у другому заміник. Це свідчить про те, що первинним у контрастивній парі є перша складова. Вибір означуваного в епітетній структурі «the tyranny of the south» «тиранії півдня» підкреслює ставлення до ідеї політичного домінування півдня як жорстокого гніту, але її суб'єктивність підкреслюється текстом у дужках. Дві синонімічні епітетні структури «the northern English» «північних англійців» та «north-country men» «уродженці півночі» у цьому реченні ставлять читача на позиції представників півночі.

Отже, художні простори досліджуваних текстів орієнтовані завдяки вісям між полярними сторонами світу відповідно до національних історичних і фольклорних традицій. Це вербалізується епітетними структурами, в яких означення вказує сторону світу.

Книзі Кларк притаманний інший підхід до міфологізації простору. У художній реальності цього тексту історико-географічний простір Англії початку XIX ст. співіснує з королівством фейрі: «Faerie which magicians sometimes call “the Other Lands”» «Чарівне царство Феїрі, яке маги часом називають “Іншими Землями”» [11, с. 17], яке описується так: «strange, ghostly lands» «дивні, примарні землі» [11, с. 35]. Варто зауважити, що дві з трьох назв цього міфологічного світу є епітетними структурами «the Other Lands» «Інші Землі» [11, с. 17] та «Lost-hope» «Втрачена надія» [11, с. 184]. Перша з них вказує на те, що образ королівства фейрі відрізняється від умовного історико-географічного простору, а друга епітетна структура визначає ставлення до Феїрі дівчини, яка опинилась там примусово. Протягом тривалого часу а зв'язок між ними був слабким, оскільки магія у Англії зникла, а містер Норрелл поновлює взаємне проникнення цих топосів, почавши знову практикувати магію.

У романі «Слуга з Добромиля» серед топосів варто виокремити сакральні пам'ятки. У першу чергу це монастирі, в яких відбувається значна частина подій роману: Лаврівський, Добромильський і Спаський. Оскільки дія роману охоплює значний проміжок часу — близько 700 років, — то монастир Преображення в селі Спас з відповідним мурованим храмом показано від закладення храму до руйнування та подальшої долі його скарбів, у першу чергу, книг. Монастир вперше в тексті роману згадується в частині, присвяченій подіям 1939 року. При знищенні монастиря в Лаврові звідти вивозять «видимо-невидимо добра, свого і зі Спасівського монастиря, який розібрали ще за Австрії» [8, с. 20]. Далі монастир з'являється у 1297 році в момент його будівництва: «майбутній храм Преображення» [8, с. 111]. Він зводився поблизу княжого замку і разом із ним виступає у тексті символом плінності часу для усього

матеріального та необоротності змін. Слуга з Добромиля у 1949 році каже: «Я ще не міг знати у свої 8 чи 9 літ, що переживу і цей замок, спершу дерев'яний, потім — мурований, а монастир і церкву, що будувалась на моїх очах, зрівняють із землею. І це не стане моїм тріумфом, а тихою печаллю» [8, с. 112]. Таким чином, Слуга з Добромиля, фантастичний персонаж твору, який уособлює добро, виявляється витривалішим за монастир у Спасі. Це, на нашу думку, є вираженням змін, яких зазнає простір. Наступним важливим топосом є монастир у Лаврові. Це виявляється, зокрема, в значній кількості епітетних структур, в яких назва населеного пункту виступає означаючим, а означуване виражене рядом синонімів, гніздовим для яких є слово «монастир»: «Лаврівського монастиря» [8, с. 79], «Лаврівської обителі» [8, с. 29], «Лаврівської святині» [8, с. 18], «Лаврівського монастиря святого Онуфрія» [6, с. 120], «Лаврівській церкві» [8, с. 170]. Це єдиний випадок, коли такий великий ряд синонімів використано для позначення сакрального комплексу в тексті твору з постійним епітетом перед ними. Саме епітет, що повторюється, запобігає непорозумінням під час читання, оскільки кожен із використаних синонімів досить сильно відрізняється за лексичним значенням від інших. Монастир у Добромилі є третьою сакральною спорудою, прив'язаною до місцевості за допомогою епітета: «Добромільського монастиря» [8, с. 17]. Ці монастирі стають місцями дивних подій, які пояснюються магічним втручанням.

У 1949 році Добромільський монастир перетворено в психіатричну лікарню: «Добромільській психіатричній лікарні» [8, с. 65], «Добромільської лікарні для психічнохворих» [8, с. 30], — де знаходиться «хімерний пацієнт» [8, с. 66], який своєю піснею примушує всіх спати, а дош іти. Проте, не зважаючи на нове призначення приміщення, його продовжують називати старим монастирем. Схожий топос є у книзі Кларк — це «Hurtfew Abbey» [11, с. 7], де проживає маг містер Норрелл. На відміну від відповідної будівлі у «Слузі з Добромиля», від абатства не залишилось нічого, дім новий, але має магічні якості. Фантастичне виступає як мутація простору, п'ятий полюс компасу: «And he could not tell the direction; it seemed to him as if Mr Norrell had discovered **some fifth point of the compass not east, nor south, nor west, nor north, but somewhere quite different** and this was the direction in which he led them» «Але він не міг визначити напрямку; йому здавалось, ніби містер Норрелл віднайшов якийсь п'ятий полюс компаса — не схід, не південь, не захід, не північ, а якийсь зовсім інший, і саме у його напрямку він їх і вів» [11, с. 12–13]. У книзі «Містер Норрелл» присутня ще одна сакральна будівля — Йоркський собор («the Cathedral of York» «Собор Йорка» [11, с. 32], «York Cathedral» «Йоркський собор» [11, с. 35], «the dim, grey ghost of York Cathedral» «тьмянний сірий привид Йоркського собору» [11, с. 43]). Міфологізація сакрального простору притаманна обох текстам. Вибір для магічного втручання монастирів та храмів у обох романах свідчить про дієвість готичної традиції. Міфологізація сакрального простору пояснюється співіснуванням у культурній спадщині міфологічного та релігійного світоглядів.

На відміну від тексту «Слуги з Добромиля», в книзі «Містер Норрелл» магія змінює вигляд простору, як у наступних випадках: поступове суміщення простору королівства фейрі та лондонського будинку леді Поул — «Yet Robert still insisted that he could hear an **invisible wood** growing up around the house. Whenever he paused in his work, he heard **ghostly branches** scraping at the walls and tapping upon the windows, and tree-roots **slyly extending** themselves beneath the foundations and prising apart the bricks» «Та все ж Роберт наполягав, що чує, як невидиме дерево росте навколо будинку. Кожного разу, перериваючи на хвилинку роботу, він чув як примарні гілки дряпають стіни та стукають у вікна, а корені дерева підступно розростаються під фундаментом і протискаються між цеглинами» [11, с. 182–183] та магічне розростання кам'яного візерунку в Йоркському соборі — «Later, when the spell had broken, **strands of stone ivy and stone rose briars would be discovered wound around chairs and lecterns and prayer-books where no stone ivy or briars had been before**» «Пізніше, коли чари розвіялись, лози кам'яного плюща і пагони троянди виявляли намотаними на стільці, аналої та молитовники там, де раніше не було ані кам'яного плюща, ані шипшини» [11, с. 40]. Підхід до магії як рівноцінної дієвої фізичної сили притаманний міфологічному мисленню. Тут має місце вплив магії на умовний історико-географічний простір, який змінює його. У будинку леді Поул «виростає» нова кімната, опис якої містить такі епітетні структури: «plain grey stone, very worn and uneven in places» «простого сірого каменю, місцями дуже зношеного і нерівного» [11, с. 184], «One

small window» «одне маленьке вікно» [11, с. 184], «an old cracked mirror» «старому надтріснутому дзеркалі» [11, с. 184–185], «an old three-legged milking stool» «старий триногий ослінчик для доїння» [11, с. 185], «a queer carved chair that appeared to be made of bones» «дивний різблений стілець, що видавався зробленим з кості» [11, с. 185] «A battered pewter basin full of water» «пошарпана олов'яна миска повна води» [11, с. 185], «a rusting iron brazier full of hot coals, that spilt its dirty ashes on the floor» «іржавіюча залізна жаровня повна гарячих вуглів, з якої на підлогу сипався брудний попіл» [11, с. 185]. Вона раптом перетворюється в бальну залу: «a great hall where a crowd of people were dancing to sad music» «величному залі, у якому чимало людей танцювали під сумну музику» [11, с. 190]. Такі довільні операції із виглядом та розміром простору частини лондонського будинку свідчать про його міфологізацію.

Для творів Пагутяк символічний простір дому є одним з центральних. У романі «Слуга з Добромиля» як єдиний простір дому міфологізується Галич: «Бджоли мусять боронити свій **галицький вулик**» [8, с. 249]. Простір роману створює міф про Галич як єдиний вічний дім, що розташовується на віссі «Схід-Захід». На цій території виділяється ряд топосів, де відбувається переважна більшість подій. Добромиль розглядається як центр цього світу, рух в якому відбувається концентрично. Простір книги «Містер Норрелл» компактніший — точні адреси будинків у Лондоні та Йорку. На відміну від «Слуги з Добромиля» в книзі Кларк існує додатковий вимір у вигляді країни Фейрі, яка поступово «вростає» в простір лондонського будинку.

Міфологізації просторових позначень у художніх світах Пагутяк і Кларк, які актуалізуються епітетами, сприяють суміщенню історичного часу та географічного простору, зрощення умовного історико-географічного простору з фантастичним елементом, поєднання сакрального та магічного в окремих топосах.

Література:

1. Артюх А. В. Проза Галини Пагутяк : герметичність як домінанта індивідуального стилю : Дис.на здобуття наук. ступеню канд. філол. наук : спец. 10.01.01 / Альона Віталіївна Артюх. — К., 2009. — 188 с.
2. Бахтин М. М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике / М. М. Бахтин // Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики. — М. : Худож. лит., 1975. — С. 234–407.
3. Веселовский А. Н. Историческая поэтика / А. Н. Веселовский. — М. : Высш. шк., 1989. — 406 с.
4. Епанчинцев Р. В. Мифологизация северной природы в прозе О. Куваева [Електронний ресурс] / Р. В. Епанчинцев // Режим доступу до статті : <http://dlib.eastview.com/browse/doc/18566995>.
5. Мелетинский Е. М. Мифологические теории 20 в. на Западе / Е. М. Мелетинский // Культурология. XX век. Энциклопедия. / [гл. ред. С. Я. Левит]. — Т. 2. — СПб. : Университетская книга, 1998. — С. 54–59.
6. Мельник Н. Проникнення в іншу реальність (українська магічна новела наприкінці ХХ століття) / Ніна Мельник // СіЧ. — 1998. — № 11. — С. 46–51.
7. Онопрієнко Т. М. Епітет як первісний троп і системоутворюючий центр тропіки / Т. М. Онопрієнко // Вісн. Житомир. держ. пед. ун-ту. — 2001. — № 8. — С. 127–130.
8. Пагутяк Г. Слуга з Добромиля / Галина Пагутяк. — К. : ПП «Дуліби», 2010. — 336 с.
9. Померанец И. Б. Развитие эпитета как отражение изменений картины мира : На материале испанских поэтических текстов XII–XIV вв. : автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки» / И. Б. Померанец. — СПб, 2004. — 21 с.
10. Attebery V. Strategies of Fantasy / V. Attebery. — Bloomington : Indiana UP, 1992.
11. Clarke S. Jonathan Strange and Mr. Norrell / Susanna Clarke. — London : Bloomsbury, 2009. — 1007 p.
12. Clute J. Encyclopedia of Fantasy / J. Clute, J. Grant. — London : Orbit, 1999. — 1076 p.
13. Farrell M. The Claims of History/ Maria Farrell // Jonathan Strange & Mr. Norrell. A Crooked Timber Seminar. — P. 5–12.
14. Tolkien J. R. R. Tree and Leaf; Smith of Wootton Major; The Homecoming of Beorhtnoth / J. R. R. Tolkien. — London : Unwin, 1975.
15. Zeegers M. Investigating Parody and Forgery in Children's and Young Adult Literature : Exploring the implications of Bakhtin and Chronotopes [Електронний ресурс] / M. Zeegers // Режим доступу до статті : <http://www.ibby.org/index.php?id=684&L=&type=98>.

**Space Mythologization Realized by Means of Epithets
(Basing on «Servant from Dobromil» by H. Pahutiak
and «Mr. Norrell» by S. Clarke)**

The article deals with the space mythologization realized by means of epithets in contemporary fantasy texts. The mythological space characteristics are analysed through the epithet as a means of their explication in the text. The patterns of space mythologization in «Servant from Dobromil» by H. Pahutiak and «Mr. Norrell» by S. Clarke are compared.

УДК 821.111-2"16-17"

Олександра Філоненко (Миколаїв)

РЕНЕСАНСНА МАГІЯ І ЛІТЕРАТУРНІ МАГІ (ФАУСТ VERSUS ПРОСПЕРО)

Сплеск інтересу до магії та езотеричного знання у другій половині ХХ сторіччя є, на думку видатного дослідника релігії та культури Мірча Еліаде, наслідком пошуків нової картини світу та дієвого засобу змінити його на краще, які за своїм світоглядним значенням подібні до тієї проблематики, що хвилювала гуманістів епохи Ренесансу [5]. У ХХ сторіччі ми також спостерігаємо надзвичайну інтенсивність проявів магічного дискурсу у художній культурі — від образотворчого мистецтва та літератури (наприклад, виникнення такого напрямку, як літературний «магічний реалізм» та його віддзеркалення в образотворчому мистецтві, чи зародження та надзвичайно інтенсивний розвиток літератури «фентезі» з усім розмаїттям її відгалужень і стійким впливом на масову культуру) до такого нового медіуму, як кінематограф. І саме у ХХ сторіччі магичні постаті, що були породжені творчою фантазією епохи Ренесансу, такі, як Фауст і шекспірівський Просперо, знову стають героями багатьох літературних творів, привертають активну увагу театральних і кінорежисерів.

Отже, у цій статті ми зробимо спробу визначити магію як певний культурний феномен, специфіку його рецепції у західній традиції та з'ясувати особливості й світоглядне значення ренесансної магії та вплив цих уявлень на створення літературних образів епохи Ренесансу.

Магія як частина людської культури є надзвичайно складним явищем, чії дефініції залежать від культурного контексту, і їх навіть не завжди можна звести до «спільного знаменника». Сучасні дослідники магії — американські соціолог Джон Міддлтон, історик Карен Джоллі і британський дослідник історії магичних уявлень у Європі Роберт Гілберт у статті про магію в Енциклопедії Британіка визначають магію як «концепт, що застосовується для описування певного типу раціональності («*mode of rationality*») чи способу мислення, який звертається до невидимих сил, щоб впливати на події, чинити зміни у матеріальних умовах або створювати ілюзії таких змін» [11]. Дослідники наголошують, що в європейській традиції цей тип мислення відокремлюється від наукового чи релігійного типів (і часто їм протиставляється), і характерною рисою рецепції магії на Заході є спроба раціонального осмислення цього феномену й виявлення його «належного» місця серед розмаїття культурних явищ. Ці автори також зазначають, що західноєвропейська концепція магії, вкорінена в іудео-християнській та греко-римській спадщині, інтенсивно розвивається за часів Середньовіччя, але своє остаточне оформлення отримує в період Ренесансу, перш ніж поширитися на інші частини світу разом з європейською колоніальною експансією.

Як і будь-який культурний феномен, магія має складну структуру, виконує специфічні функції у суспільстві та передбачає освоєння певної суми знань. Структурно магія поділяється на так звану Високу Магію (це, перш за все, такі магичні практики як некромантия, теургія, а особливо алхімія й астрологія), яку практикувала інтелектуальна еліта, і яка межує з наукою (наприклад, з алхімії історики науки виводять походження сучасної хімії [17]), та Низьку